

Філик Н.В.,
к.ю.н., доцент,
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна,
Чемериська О.О.,
студентка,
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна

САМОЗАХИСТ ЯК СПОСІБ ЗАХИСТУ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ

Об'єктивно інститут захисту цивільних прав є самостійним правовим інститутом, що має свою сферу застосування, свій арсенал засобів правового впливу. Цивільно – правові засоби захисту цивільних прав досить неоднорідні за своїм змістом та умовами застосування. Способи захисту цивільних прав можна визначити як встановленні цивільним законодавством заходи, які можуть бути застосовані особою для захисту своїх цивільних прав та спрямовані на припинення та попередження правопорушень, а також на відновлення порушених прав або надання певної компенсації особі, права якої порушені, у випадку неможливості відновлення порушеного права.

Серед неюрисдикційних способів захисту цивільних прав, а їх особливість полягає в тому, що це позасудовий захист, котрий здійснюється особою, або організацією право якої порушено, самостійно, але у межах закону, без звернення до компетентних органів, особливе місце займає самозахист. Існує неоднозначність у розумінні самозахисту як різновиду правового захисту. З однієї сторони самозахист поновлює порушене право, а з іншої, якщо відновлення порушеного права проведено самим порушником, таке відновлення, слід гадати, є добровільним залагодженням шкоди, але не може вважатися правовим захистом.

Під самозахистом цивільних прав варто розуміти здійснення уповноваженою особою дозволених законом дій фактичного порядку, спрямованих на охорону його особистих або майнових прав й інтересів. Однак фактичні правоохоронні міри, що вживають безпосередньо самим уповноваженою особою, не вичерпуються тільки цими двома випадками. Необхідно розрізняти що вживають особою для самозахисту своїх прав міри превентивного характеру й міри активно – оборонного характеру. Необхідна оборона й дії при крайній необхідності відносяться до мір активно – оборонного характеру. Так, на думку І. Жилінкової “превентивний спосіб передбачає захист права у разі, коли порушення права ще не відбулося, але є підстави вважати, що воно може статися” [3, с. 130 – 131]. До мір превентивного характеру ставляться, зокрема, використовувані власником міри охорони свого майна.

Стаття 19 ЦК України закріплює право особи на самозахист своїх прав від їх порушень і протиправних посягань. У цій статті не вказується, яким чином має здійснюватися самозахист, а лише зазначається, що способи самозахисту мають відповідати змісту права, що порушено, та характерові дій, якими ці права порушені, і не можуть суперечити вимогам закону. Таким чином, у ЦК України самозахист розглядається як механізм самостійного примусового усунення уповноваженою особою порушень її прав та посягань на них, а не як

один із засобів (способів) захисту цивільних прав. При цьому ст. 1169 встановлює межі здійснення цього права: шкода, завдана особою при здійсненні нею права на самозахист від протиправних посягань, у тому числі у стані необхідної оборони, якщо при цьому не були перевищені її межі, не відшкодовується. Якщо у разі здійснення особою права на самозахист вона завдала шкоди іншій особі, ця шкода має бути відшкодована особою, яка її завдала. Якщо такої шкоди завдано способами самозахисту, які не заборонені законом та не суперечать моральним засадам суспільства, вона відшкодовується особою, яка вчинила протиправну дію. Так, наприклад в ст. 1169 ЦК України йдеться мова про те, що “шкода, завдана особою при здійсненні нею права на самозахист від протиправних посягань, у тому числі у стані необхідної оборони, якщо при цьому не були перевищені її межі, не відшкодовується” [4].

Одним із способів самозахисту права є необхідна оборона. Самозахист права, відповідно до ст. 19 ЦК, відноситься до форм захисту цивільних прав від порушень і протиправних посягань шляхом застосування протидії. На відміну від крайньої необхідності (визначення якої дається в ст. 1171 ЦК) зміст необхідної оборони повністю не розкривається. Ознаки необхідної оборони містяться у ст. 36 КК. Так, необхідною обороною визнаються дії, вчинені з метою захисту охоронюваних законом прав та інтересів особи, яка захищається, або іншої особи, а також суспільних інтересів держави від суспільно небезпечного посягання шляхом завдання тому, хто посягає, шкоди, необхідної і достатньої в даній обстановці для негайного відвернення чи припинення посягання, якщо при цьому не було допущено перевищення меж необхідної оборони.

Сутність необхідної оборони полягає у правомірному завданні шкоди особі, яка здійснює суспільно небезпечне посягання, особою, яка реалізує своє право на захист інтересів, що охороняються, від суспільно небезпечних посягань, тому питання про відповідальність відпадає [4].

У разі необхідної оборони виключаються і цивільно – правова, і кримінальна відповідальність. У разі крайньої необхідності кримінальна відповідальність виключається. Однак, цивільне право не передбачає автоматичного звільнення заподіювача шкоди від майнової відповідальності. Особливістю дій по захисту в умовах необхідної оборони є й те, що вони повинні бути спрямовані безпосередньо проти нападаючої особи. Не можуть бути визнані необхідною обороною дії особи, що у відповідь на напад одного заподіює шкоду іншим особам, наприклад його родичам або близьким. Нарешті, однією з найважливіших умов захисту є неприпустимість перевищення меж необхідної оборони.

Перевищення меж необхідної оборони може мати місце також і відносно несвоєчасності захисту. Дії по захисту визнаються зробленими в стані необхідної оборони лише тоді, коли напад почалася або мала місце безпосередня погроза нападу. Якщо ж особа вживає заходів захисту вже після того, як напад кінчений, то можливі різні ситуації. Якщо дії особи, що обороняється були зроблені вже після того, як зазіхання було відвернено у застосуванні засобів захисту явно минула необхідність, то такі дії повинні розглядатися як акт помсти – самочинної розправи. У цих випадках взагалі немає підстав говорити про необхідну оборону й відповідальність заподіювача шкоди наступає на загальних підставах.

Від необхідної оборони слід відрізнити крайню необхідність. Це стан, коли особа, заподіюючи більшу шкоду, що загрожує інтересам держави або суспільства, особистості чи правам діючої або іншої особи, завдає шкоду значно меншу, якщо небезпека зазначеним інтересам і правам не може бути усунута іншими шляхами і засобами (наприклад, водій, намагаючись уникнути наїзду на пішохода, заподіює шкоду іншому автомобілю). Так, одним зі способів самозахисту цивільних прав є дії уповноваженої особи в умовах крайньої необхідності. Крайня необхідність має спільні риси з необхідною обороною, але разом з тим досить істотно відрізняється від останньої.

Отже, в цілому можна зробити наступні висновки, що закріплення в законодавчих актах основних особистих прав, хоча і є однією з їх гарантій, але разом з тим є недостатнім для дійсної реалізації цих прав. До тих пір, поки внутрішня потреба правої поведінки, усвідомлення її соціальної цінності та водночас усвідомлення соціальної шкідливості невиконання правового обов'язку не стануть надбанням кожного, залишатиметься актуальною проблема гарантування прав та свобод, особливо коли йдеться про невід'ємні права особи. Тому, вважається, що самозахист це один із дієвих способів захисту і позитивно, що він застосовується з меншим примусом із позицій сторін.

Література

1. Конституція України. від 28 червня 1996 р. № 254 // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 10. – ст. 68.
2. Закон України “Про судоустрій України” // Урядовий кур’єр. – 2002. – № 58.
3. Жилінкова І. Превантивний спосіб захисту права власності. / І. Жилінкова // Вісник академії правових наук України. 2005. – № 3(42). – С. 130 – 136.
4. Цивільний кодекс України. від 16.01.2003. – № 435 – IV // Відомості Верх. Ради України. – 2011. – № 51. – ст. 578.

УДК 316.61:159.923(043.2)

Черевкова О.С.,
аспірант,

РВУЗ «Крымский гуманитарный университет», г. Ялта, Украина

СОВРЕМЕННЫЕ ПОТРЕБНОСТИ ПАЛЛИАТИВНОЙ ПОМОЩИ: ПОСТАНОВКА ВОПРОСА

Многие страны в мире столкнулись с проблемой старения населения. Число лиц, страдающих онкологическими заболеваниями, растет с каждым днем. Тенденция увеличения количества больных СПИД и смертности от СПИД приобрела стабильный характер. В 2004 году по сравнению с 2001 годом уровень заболеваемости СПИД в Украине вырос в три раза, а смертности от СПИД практически в четыре [1]. Подобные тенденции развития заболевания СПИДом наблюдались не только в Украине, но и во всем мире.

В сентябре 2008 года Всемирная организация здравоохранения отмечала, что примерно 4 миллиона безнадежных больных раком и 800 тысяч безнадежно больных СПИДом вынуждены ежедневно страдать от болей, связанных с